Procjene mehanizama obrane koje majka koristi u sučeljavanju s gubitkom sina

Utrobičić, Toni

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, School of Medicine / Sveučilište u Splitu, Medicinski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:171:717023

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

SVEUČILIŠTE U SPLITU
MEDICINSKI FAKULTET
UNIVERSITAS STUDIORUM SPALATENSIS
FACULTAS MEDICA

Repository / Repozitorij:

MEFST Repository

zir.nsk.hr

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU
MEDICINSKI FAKULTET

Toni Utrobičić

PROCJENE MEHANIZAMA OBRANE KOJE MAJKA KORISTI U SUČELJAVANJU S GUBITKOM SINA

Diplomski rad

Akademska godina 2017./2018.

Mentor:
Doc. dr. sc. Slavica Kozina

Split, lipanj 2018.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
MEDICINSKI FAKULTET

Toni Utrobičić

PROCJENE MEHANIZAMA OBRANE KOJE MAJKA KORISTI U SUČELJAVANJU S GUBITKOM SINA

Diplomski rad

Akademska godina 2017./2018.

Mentor:
Doc. dr. sc. Slavica Kozina

Split, lipanj 2018.

SADRŽAJ

1. UVOD 4

1.1. Složeno žalovanje 5

1.2. Razlike između žalovanja kako ga definira DSM-IV i DSM-V 6

1.3. Psihodinamika procesa žalovanja u uvjetima neimanja niti tijela niti groba 7

1.4. Načini sučeljavanja s gubitkom 9

1.5. Pokušaji ožalošćenog u održavanju emocionalne ravnoteže 10

2. CILJ ISTRAŽIVANJA 11

3. MATERIJALI I METODE 13

3.1. Ispitanici 14

3.2. Metoda svjedočanstva 14

3.3. Primjena metode svjedočanstva 15

3.4. Analiza sadržaja svjedočanstva 17

3.5. Statistička analiza 20

4. REZULTATI 21

5. RASPRAVA 25

6. ZAKLJUČCI 28

7. POPIS CITIRANE LITERATURE 30

8. SAŽETAK 33

9. SUMMARY 35

10. ŽIVOTOPIS 37

ZAHVALA

Zahvaljujem se obitelji i prijateljima što su mi bili podrška tijekom studiranja.

Zahvaljujem se i svojoj mentorici doc. dr. sc. Slavici Kozini na strpljenju i pomoći tijekom izrade ovog diplomskog rada.

1. UVOD

Nepoznavanje uzroka i okolnosti nestanka osoba, neimanje tijela bliske osobe i nemogućnost sahrane, elementi su koji utječu na specifičan način iskazivanja ožalošćenosti (1,2). Tijekom Domovinskog rata (1991.-1995.) nestale su 3052 osobe. Više od 25 godina poslije Hrvatska još traga za 1526 nestalih osoba te posmrtnim ostacima 419 osoba, što ukupno čini 1945 osoba za kojima se traga s područja Hrvatske (podaci uzeti iz Ministarstva hrvatskih branitelja, 2018).

Većina nasilno odvedenih osoba (2464 osobe) odvedena je iz hrvatskih pograničnih županija i Republike Srpske (BiH). Najviše su nestajali i nasilno odvođeni civili, oženjeni muškarci, po nacionalnosti Hrvati, između 15 i 65 godina (3). Najčešći tražitelji nestalih osoba bili su njihovi sinovi i kćeri. Tražitelji ne znaju što se dogodilo s nestalom osobom te veći dio tražitelja vjeruje da je osoba umrla nasilnom smrću. Latinoamerički istraživači koji su također bili suočeni sa istim ili sličnim iskustvima nestanka velikog broja osoba za vrijeme građanskih ratova u Argentini i Čileu govore o specifičnim razlikama u procesu žalovanja za nestalom osobom u odnosu na žalovanje nastupilo gubitkom (smrću) bliske osobe u poznatim okolnostima (1).

1.1. Složeno žalovanje

Produljeno žalovanje i/ili složeno odnosno kronično naziva se još i patološkim žalovanjem (3). U razlikovanju normalnog od patološkog žalovanja uzima se nekoliko različitih kriterija kao što su vrijeme proteklo od smrti bliske osobe, jeli žalovanje razriješeno i/ili specifične reakcije ožalošćenog.

Vrijeme proteklo od smrti nema liječidbenu dimenziju samo po sebi po kojoj bi bilo moguće razlikovati jedan tip žalovanja od drugog, iako se reakcije ožalošćenog razlikuju u funkciji protoka vremena kako u kvaliteti, tako i u intenzitetu reakcija (4-8).

Nerazriješeno žalovanje nastaje kao rezultat nerazriješenosti jedne od faza u procesu normalnog žalovanja. Npr. ne-razrješenje prve faze šoka može voditi psihotičnom nijekanju gubitka i/ili u kroničnu nadu da će se umrli vratiti. Naime, ukoliko je proces žalovanja zaustavljen u fazi razrješenja, ožalošćeni će postati kronični žalovatelj čija je pažnja usmjerena isključivo na umrlog i događaje vezane uz smrt. Ne-razrješavanje niti jedne faze akutnog žalovanja može dovesti do formiranja specifičnih sindroma kao što su depresija, kronični poremećaj ponašanja, hipohondrijaza, te žalovanju pridruženih bolesti. Kronično žalovanje javlja se najčešće u situacijama u kojima je između ožalošćenog i umrlog postojala

izrazita bliskost ili u situacijama u kojima ožalošćeni nije imao socijalnu podršku tijekom procesa žalovanja (5-7).

Treći kriterij u razlikovanju patološkog od normalnog žalovanja su tipične reakcije ožalošćenog kao somatske smetnje, preokupacija ožalošćenog likom umrlog, krivnja, neprijateljstvo, gubitak uobičajenih oblika ponašanja u odnosu s drugim ljudima. Osterweis navodi i tzv. identifikacijski fenomen kao jedno obilježje ponašanja ožalošćenog koje je često pridruženo navedenim reakcijama, a koje se očituje u ponavljanju obrazaca ponašanja umrlog u ponašanju ožalošćenog. Fenomen identifikacije označava se kao manirizam i/ili preuzimanje simptoma bolesti od koje je bolovao umrli (4).

1.2. Razlike između žalovanja kako ga definira DSM-IV i DSM-V

DSM-IV, dijagnostički i statistički priručnik za mentalne poremećaje, razvijen je od strane Američkog psihijatrijskog udruženja (APA), u upotrebi je od 1994. godine i u sebi je objedinio sve dosadašnje spoznaje dobivene brojnim istraživanjima na području psihijatrije. Oslobođen je bilo kakvih teorijskih nagađanja o etiologiji psihičkih poremećaja, a postavljanje pojedinih dijagnoza temelji se na utvrđivanju pojedinih kriterija (9).

DMS-V žalovanje svrstava u poremećaje uzrokovane traumom ili stresom. Dijeli ih na nespecifične i one karakterizirane depresivnim raspoloženjem. Po trajanju, dijele se na akutne (kraće od 6 mjeseci) te kronične ili perzistentne (dulje od 6 mjeseci) (10). Međutim, žalovanje treba razlikovati od velikog depresivnog poremećaja (11). Kada nakon smrti bliske osobe zaključiti radi li se o žalovanju ili o velikom depresivnom poremećaju? Zadaća DSM-V upravo je pozabaviti se pogrješnim shvaćanjem da su simptomi žalovanja jednaki onima u velikom depresivnom poremećaju, pa se tako u DSM-V pojavljuje prijedlog dijagnoze perzistentnog kompleksnog žalovanja. Ova dijagnoza obilježena je karakterističnim predloženim kriterijima; patnja kao reakcija na smrt, ometanje socijalnih odnosa i identiteta, velika žalost i emocionalna bol kao odgovor na smrt, zaokupljenost pokojnikom i okolnostima smrti, a postavlja se samo ako je prošlo najmanje 12 mjeseci od smrti nekoga s kim je ožalošćeni bio u bliskom odnosu. Dijagnoza perzistentnog kompleksnog žalovanja može imati odrednicu s traumatskim žalovanjem koju prati perzistentna neugodna zaokupljenost traumatskom prirodom smrti, uključujući pokojnikove posljednje trenutke, stupanj patnje i osakaćujuće ozljede. Diferencijalno dijagnostički isključiti depresiju, PTSP ili pak postaviti dijagnozu kompleksnog žalovanja i dalje ostaje otvoreno pitanje koje nudi

mogućnost kliničarima i istraživačima daljnja proučavanja sa ciljem što boljeg razumijevanja ovih stanja.

Žalovanje više nije isključni kriterij za dijagnozu velike depresivne epizode. Smatra se da žalovanje predstavlja samo jedan od mogućih stresora. U tablici 1. navedene su razlike između velike depresivne epizode koja je nastala u sklopu žalovanja, te žalovanja bez velike depresivne epizode.

Tablica 1. Obilježja žalovanja i velike depresivne epizode (11)

Žalovanje	**Velika depresivna epizoda**
Okupiranost gubitkom, navala tuge prilikom podsjećanja na pokojnika, ali uz održan kapacitet za humor i sposobnost doživljavanja zadovoljstva, tuga se smanjuje tijekom tjedana i mjeseci nakon gubitka	Anhedonija, ideje krivnje, samoomalovažavanje, osjećaj vlastite bezvrijednosti, suicidalna razmišljanja, osjećaj tuge nije vezan za određene situacije, nego je stalno prisutan

1.3. Psihodinamika procesa žalovanja u uvjetima neimanja niti tijela niti groba

Uzroci i okolnosti smrti bliske osobe u prirodnim uvjetima su ožalošćenoj rodbini obično poznati i ožalošćeni ima mogućnost sahraniti umrlog. Međutim, u situacijama nasilnog odvođenja i nestanka osobe sam ishod traženja ovisit će o informacijama koje osiguravaju državne vlasti (2). Proces traženja može i ne mora završiti pronalaženjem tijela osobe i/ili njezinom sahranom; također se nestala osoba može proglasiti mrtvom, a da joj pri tom tjelesni ostaci nisu nađeni.

U mnogim zajednicama sprovod je jedna od najvažnijih socijalnih ceremonija i ima nekoliko funkcija u socijalnom životu zajednice (12,13):

- funkcija sprovoda je pomoći ožalošćenom u nošenju s nesigurnosti nastalom u kući nakon gubitka te omogućiti ožalošćenom javno izražavanje žalosti kroz razdoblje oplakivanja koje traje prema običajima mjesta, kraja i sl.
- sprovod dozvoljava i drugim članovima zajednice javno obilježavanje njihovog gubitka na određeni način tj. ne samo mogućnost rastanka od pojedinca već i

izražavanje snažnih emocija, ljutnje, straha, itd. Tako i sprovodni običaji služe kao načini održavanja kontinuiteta zajednice

- sprovod ima i socijalno ekonomičnu funkciju jer doprinosi uzajamnom altruizmu, razmjeni dobara i usluga između obitelji i grupe. Na taj način nesreća jedne obitelji ili grupe u svakoj drugoj obitelji ili grupi potiče želju za pomaganjem

Za razliku od normalnog žalovanja, žalost za nestalom osobom oblikuje specifičan oblik ožalošćenosti. Naime, osim neimanja tijela niti groba na ožalošćenog djeluje i političko socijalno okruženje u kojem se nestanak dogodio. Naime, u zemljama Latinske Amerike (Čile, Argentina) često su poduzimani socijalni postupci koji su imali za cilj viktimizirati žrtve bilo da se radilo o optuživanju nestalog za antidržavne i kriminalne radnje ili se njegova sudbina iskorištavala kao metoda zastrašivanja ostalih srodnika i grupa (2).

Kijak i Pelento sagledavaju psihodinamiku procesa ovog specifičnog načina žalovanja s obzirom na ekonomiku procesa odnosno simultane transformacije emocionalnih investicija u izgubljeni objekt. Rad tuge praćen je slabim povlačenjem libida (dezinvesticijom) od voljenog objekta osobito ako je u početku sučeljavanja s mogućim gubitkom psihička reprezentacija izgubljene osobe hiperinvestirana. Povlačenje emocionalnih investicija s izgubljenog objekta (“možda je osoba mrtva”) onemogućavaju procesi koji djeluju u suprotnom pravcu, u smjeru ponovnog investiranja u izgubljeni objekt ("možda je osoba živa“). Navedeni procesi djeluju simultano i/ili sukcesivno i naglo, a izloženost psihičkog aparata njihovom djelovanju može dovesti do destrukcije. Dakle, posljedice ovakve iznenadne i specifične žalosti mogu rezultirati raspadom psihičkog aparata ili mogu dovesti do njegovog preustroja, što se može očitovati putem različitih simptoma, ovisno o premorbidnoj strukturi ličnosti. Takav pristup uključuje široku ljestvicu ponašanja od melankoličnih simptoma do normalnog ponašanja. Posljedica interakcije eksternih i internih faktora prisutnih u žalovanju može dovesti do poremećaja spavanja (insomnija, noćne more), poremećaja uvida, višestrukih paničnih ataka, opsesivnih zamišljanja, poremećaja sheme tijela te do naglašenijih obiteljskih konflikata. Vanjski faktori koji u tim okolnostima djeluju na ožalošćenog su: smrt i nasilje, djeca očevici, preseljenje, panika i konfuzija, djeca kao teret, laži, tendencija preživljavanju, nastojanja da se osvjetla obraz, socijalna izolacija srodnika nestale osobe (2).

S obzirom na dinamiku procesa žalovanja i to po principu vanjsko-unutarnjeg psihičkog slijeda razlikujemo vanjsko (eksternalizirano) i unutarnje (internalizirano) žalovanje. Rycroft eksternalizaciju definira: „(...) Proces u kojem je mentalna predodžba zamišljena izvan selfa (svojeg Ja), a u kojem je neki unutarnji objekt projiciran prema nekoj

figuri u vanjskom svijetu. Po smislu je sinonimna s projekcijom, a opozitna s introjekcijom, ali ne i s internalizacijom. U više individualnom smislu opisuje se smještajem objekata izvan i unutar sebe tijekom prijelaznih faza razvoja“ (14).

Internalizacija je ponekad uzeta sinonimno s introjekcijom. Bolje ju je rabiti u opisu onih procesa za koje objekt u vanjskom svijetu zadobiva permanentnu reprezentaciju tj. u kojih su opažaji konvertirani u predodžbe formirajući dio naših mentalnih sadržaja i struktura (14).

1.4. Načini sučeljavanja s gubitkom

Reakcije pojedinca na psihološke efekte uzrokovane kumulativnim stresom ili u situacijama nošenja sa teškim traumatskim životnim događajima. Tako je Vaillant smatrao da postoje tri vrste sučeljavanja (15):

1) traženje podrške okoline
2) korištenje svjesnih kognitivnih strategija u cilju lakšeg izlaza iz stresne situacije
3) nesvjesne mentalne mehanizme koji iskrivljuju percepciju u cilju umanjivanja učinaka stresa

Ove nevoljne reakcije odgovaraju tradicionalnom shvaćanju mehanizama odbrane. Lazarus je konstruirao kognitivni model stresa koji uključuje načine sučeljavanja. Naime, pretpostavio je da pojedinac u stresnoj situaciji bira između dvije strategije - strategije usmjerene na rješavanje problema i emocijama vođeno sučeljavanje. Konačna odluka ovisi o obilježjima ličnosti, uvjetima okoline i kognitivnoj procjeni stresne situacije. Kognitivna procjena može biti primarna i sekundarna. Primarnom procjenom pojedinac ocjenjuje situaciju kao potencijalni (16):

1) gubitak (bliske osobe, materijalnih stvari, samopoštovanja)
2) izazov (kakav uspjeh ili korist pojedinac može izvući iz situacije)
3) prijetnju (suočenost sa opasnošću)

Sekundarnom procjenom pojedinac procjenjuje mogućnost utjecaja ili kontrole nad situacijom. U stresnoj situaciji pojedinac bira najprikladnije načine sučeljavanja.

Lazarus i Folkman sučeljavanje definiraju kao „konstantno mijenjanje kognitivnih i bihevioralnih napora s nastojanjima savladavanja unutarnjih i/ili vanjskih zahtjeva koje pojedinac percipira kao opterećujuće i ugrožavajuće za svoje sposobnosti“ (16).

Na vanjske ili unutarnje zahtjeve pojedinac može koristiti aktivne ili pasivne strategije sučeljavanja. Aktivne strategije su svjesno odabrane, sa svrhom konkretnog suočavanja s problemom i nadvladavanje istog: rješavanje problema, traženje podrške okoline, traženje dodatnih informacija, reinterpretacija, povećan oprez. Emocijama usmjerene strategije (plakanje, humor, moljenje bogu, maštanje) su više nesvjesne, automatske radnje te se time više svrstavaju u klasične definicije mehanizama obrane (14).

1.5. Pokušaji ožalošćenog u održavanju emocionalne ravnoteže (mehanizmi obrane)

Mehanizmi obrane pomažu u održavanju emocionalne ravnoteže pri doživljavanju negativnih emocija kao što su strah, tuga i sl. Odnosno intenzivan i učestao doživljaj emocija negativno utječe na motivaciju i sposobnost pojedinca za uspješno nošenje sa promjenjivim zahtjevima okoline. Kako bi se smanjio taj efekt, nesvjesnom aktivacijom obrambenih mehanizama preusmjeravaju se ometajući impulsi i time reducira trajanje negativnih emocija.

Krech i Crutchfield navode osam općih obilježja mehanizama obrane (17):

1) korišteni u umjerenim dozama spadaju u normalne oblike ponašanja
2) ne koristimo ih svjesno
3) upotreba određenog mehanizma ovisi o obilježjima osobe i uvjetima okoline
4) obrazac ponašanja koji je najlakše izazivan u određenoj osobi čine ponašanje jedinstvenim
5) mehanizmi obrane mogu imati adaptivne i štetne učinke
6) obrambeno ponašanje ima „uzgrednu“ vrijednost za pojedinca i društvo
7) mehanizmi obrane sami sebe mogu blokirati
8) ako mehanizmi obrane nisu uspješni u suzbijanju anksioznosti mogu poprimiti oblike psihičkih poremećaja

Na temelju definicija obrambenih mehanizama i opisanih funkcija koje imaju u prilagodbi pojedinca, zaključujemo da su mehanizmi obrane posrednici između pojedinca i situacije, koji različito utječu na psihosocijalnu prilagodbu.

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja bio je procijeniti mehanizme obrane i načine sučeljavanja koje majka koristi u suočavanju s nestankom sina i njegovom smrću.

3. MATERIJALI I METODE

3.1. Ispitanici

U ovom istraživanju sudjelovalo je 20 majki nestalih hrvatskih vojnika. Sve ispitanice živjele su u Osječko-baranjskoj županiji za vrijeme ispitivanja i bile su članice Udruge majki nestalih i zatočenih hrvatskih branitelja u Osijeku. Obavijest o planiranom istraživanju i ciljevima istraživanja poslana je predsjednici Udruge koja je pozvala sve majke na suradnju. Suradnji se odazvalo 26 majki, od čega je 20 pristalo da se njihov iskaz snima na magnetofon. Starosna dob ispitivanih majki bila je između 53 i 77 godina. U vrijeme snimanja 15 majki bile su domaćice, a 11 njih bile su zaposlene. Sa suprugom u istom domaćinstvu živjelo je 16 majki, dvije su bile razvedene, dok su ih 8 bile udovice (četiri ispitanice ostale su udovice nakon nestanka sina). Jednoj ispitanici tijekom rata nestala su dva sina, dok su dvije ispitanice tražile sina i unuka. U vrijeme nestanka sina 12 ispitanica bile su prognane iz svojih domova. Prosječna dužina prognanstva bila je 7,5 godina.

U Osječko-baranjskoj županiji u razdoblju od 1991. do 1995. godine nestale su 293 osobe. Tijela 171 osobe ekshumirana su do ožujka 2001. U vrijeme ispitivanja 122 osobe vodile su se nestalima (podaci dobiveni od Udruge obitelji nestalih, zatočenih i nasilno odvedenih osoba, kolovoz 2001.). 26 ispitanica koje su sudjelovale u istraživanju izgubile su 27 sinova (jedna je izgubila dva sina). Sve nestale osobe dragovoljno su se prijavile u HV. Prosječna starosna dob nestalih osoba na koje se svjedočanstvo odnosilo bila je 26 godine (raspon godina između 21-31), petorica njih bila su oženjena. 25 osoba nestalo je 1991. godine, a dvojica 1992. godine. Tijela devet osoba su pronađena i identificirana nakon 7,5 godina traženja. Devetnaest osoba, u vrijeme ispitivanja, još se uvijek vodilo nestalim. Duljina traženja još uvijek nestalih osoba bila je više od deset godina. Podatci korišteni u ovom diplomskom radu prikupljani su u razdoblju od lipnja do rujna 1999. godine za potrebe istraživanja „Osobitosti procesa žalovanja za sinom nestalim u ratu i/ili posmrtno identificiranim“.

3.2. Metoda svjedočanstva

Cienfuegos i Monelli 1971. godine prvi put su primijenili metodu svjedočanstva (*testimony*) u sklopu programa zaštite mentalnog zdravlja bivših zarobljenika i njihove rodbine, te ostalih žrtava vojnog puča u Čileu. Primjenom metode svjedočanstva kao

terapijske tehnike žrtvi i/ili preživjelima nastojala se olakšati integracija traumatskog događaja, omogućiti simptomatsko olakšanje i dovesti do obnavljanja samopoštovanja (1).

Autori su pošli od pretpostavke da je verbalna komunikacija korisna kao sredstvo povezivanja uzroka i intenziteta boli. Nadalje, socijalno-političke događaje operacionalizirali su u skupinu negativnih interakcija koje su bile traumatske za osobu i zajednicu, odnosno kao „ciklus orijentiran prema regresiji i deteriorizaciji ličnosti“ (1). Naime, osim osjećaja koji su pratili gubitak objekta bili su pridruženi i osjećaji odgovornosti za grupni neuspjeh. Političku poziciju žrtve konceptualizirali su kao „osobit oblik objektnih odnosa“ (1).

Postupak primjene metode svjedočanstva:

Terapeut svjedočanstvo bilježi na magnetofonsku vrpcu i njegov sadržaj revidira u pisani dokument zajedno s pacijentom (1). Ono počiva na terapijskom savezu između terapeuta i pacijenta. Započinje s pripremom za iskaz i uključuje detalje vezane uz nasilje, imena, datume i adresu (18). Dodatak svjedočanstvu može biti skica mjesta ili situacije (19). Tako strukturirano svjedočanstvo osim što predstavlja subjektivni iskaz žrtve koji se odnosi na njezin doživljaj traumatskog događaja (spiritualno-duhovna dimenzija) ima i objektivnu vrijednost kao pravni, javni i politički instrument (19).

3.3. Primjena metode svjedočanstva

Svjedočanstva su prikupljana individualno u domu majki čiji su sinovi nestali ili su posmrtno identificirani više godina nakon njihovog nestanka. Neposredno pred ispitivanje od majke je tražena suglasnost za snimanje svjedočanstva. Majkama su postavljana pitanja otvorenog tipa. Pitanjima otvorenog tipa majkama je ostavljena mogućnost pričanja na način i u opsegu koji im je najviše odgovarao. Pitanja otvorenog tipa formulirana su s namjerom da se zahvate varijable koje je Bowlby (5-7) definirao kao varijable koje utječu na smjer žalovanja: identitet i uloga izgubljene osobe, godine i spol ožalošćene osobe, uzroci i okolnosti gubitka, socijalne i psihološke okolnosti koje su djelovale na ožalošćenog u vrijeme i poslije gubitka, osobnost ožalošćenog i njegov kapacitet za ljubav i odgovor na stresne situacije. Navedene varijable nastojali smo operacionalizirane su na slijedeći način:

Prva varijabla, identitet i uloga izgubljene osobe, operacionalizirana je kroz 6 pitanja: Jeste li ste živjeli u zajedničkom kućanstvu sa nestalim i/ili posmrtno identificiranim sinom?; Ako ne, koliko ste se često viđali?; Možete li usporediti osobine vaše djece?; Kome je nestali

sin bio privrženiji, vama ili suprugu?; Jeli se rado družio s drugim ljudima?; Jeli postojao neki razlog da se za njega brinete više nego li za drugu djecu?

Druga varijabla, godine i spol ožalošćene osobe, operacionalizirana je kroz 5 pitanja : Kada ste rođeni?; Godine i redoslijed rođenja vaše djece?; Kakav je obiteljski status vaše djece?; Jeste li imali i sami prognaničko iskustvo i koliko je trajalo?; Jeste li zadovoljni trenutnim uvjetima stanovanja?

Treća varijabla, uzroci i okolnosti gubitka, operacionalizirana je kroz 13 pitanja: Možete li navesti okolnosti u kojima vas je rat zatekao?; Gdje su se, u to vrijeme, nalazili članovi vaše obitelji? Je li vam poznato stanje u kojem se nalazio vaš sin u trenutku odvođenja (eventualno ranjavanje)?; Znate li na koji je način vaš sin izgubio život (identificirani)?; Jesu li vam poznate okolnosti u kojima je vaš sin nestao?; Je li vaš sin nestao sam ili je s njim nestalo više osoba?; Kome ste se obraćali za pomoć u traženju sina?; Na osnovu čega pretpostavljate da je vaš sin još živ (ili mrtav)?; Kako je izgledao vaš posljednji susret sa sinom?; Jeste li imali tada imali predosjećaj da će se s njim nešto dogoditi?; Jeste li ga pokušali odgovoriti od odlaska u rat?; Koji su motivi zbog kojih je vaš sin otišao u rat? Jeli netko kriv za sve ovo što vam se dogodilo?

Četvrta varijabla, socijalne i psihološke okolnosti koje su djelovale na ožalošćenog u vrijeme i poslije gubitka (način življenja, socijalno-ekonomska sigurnost i trenutne mogućnosti organiziranja kućanstva), operacionalizirana je kroz 7 pitanja: Što vas najviše podsjeća na vašeg sina?; Sumnjate li da postoje neki posebni razlozi da se gubitak upravo dogodio vama?; Kakvo je vaše trenutno zdravlje?; Kako se sada osjećate dok mi ovo pričate?; Možete li organizirati vaše kućanstvo?; Što vam pruža utjehu?; Tko najbolje razumije vaše osjećaje?

Peta varijabla, osobnost ožalošćenog i njegov kapacitet za ljubav i odgovor na stresne situacije, operacionalizirana je kroz 2 pitanja: Jeste li imali drugih gubitaka kroz život?; Možete li usporediti kako ste se onda osjećali, a kako sad?

3.4. Analiza sadržaja svjedočanstva

U procjeni sadržaja svjedočanstva korištena je metoda opisa promatranog fenomena bez namjere prosuđivanja valjanosti uzroka ili posljedica stanja. Primijenjeni postupak opisa fenomena opažanja uobičajen je u introspektivnoj psihologiji. Opis fenomena analogan je opisu sadržaja svijesti bez prethodne atribucije tih sadržaja (20). Primijenjeni postupak opisa fenomena ima ograničene mogućnosti generalizacije rezultata i njihove interpretacije u terminima uzroka i posljedica, ali istovremeno omogućava utvrđivanje motiva koje treba uzeti u obzir prilikom opisa određenog ponašanja te njegove predikcije i kontrole.

Sadržaj svjedočanstva i vezujući predmeti koje majke čuvaju u spomen na nestalog i/ili posmrtno identificiranog sina ispitivani su tehnikom analize sadržaja i klasificirani su prema sadržaju i formi u skladu s utvrđenim općim pravilima tehnike (21).

Prethodno su definirane: jedinice analize, jedinica sadržaja i kategorije prema kojima je klasificiran sadržaj;

- Jedinice analize sadržaja bilo je svjedočanstvo majke.

- Jedinice sadržaja bile su teme. Tema (ispitivani dio sadržaja) se u svjedočanstvu mogla pojaviti kao određena ideja bez obzira na koji je način formulirana (21).

- Jedinice sadržaja svjedočanstva (teme) bile su: znakovi i simptomi prisutni u verbalnom iskazu majke, mehanizmi obrane i načini sučeljavanja (*coping strategies)* s gubitkom sina (nestankom i/ili posmrtnom identifikacijom sina).

Kategorije prema kojima je sadržaj klasificiran bile specifični obrambeni mehanizmi i specifični načini sučeljavanja s gubitkom prema DSM IV (9).

A. Subjektivno uočeni mehanizmi obrane u nošenju s gubitkom koji se mogu naći pri ispitivanju psihičkog statusa majke prema DSM IV (9) bili su sljedeći:

- Idealizacija - osoba rješava emocionalne sukob, te unutarnje ili izvanjske stresore pripisivanjem drugima pretjeranih pozitivnih kvaliteta. U predmetnom istraživanju idealizacija je atribuirana kao idealizacija objekta
- Intelektualizacija - osoba rješava emocionalne sukobe, te unutarnje ili izvanjske stresore pretjeranom uporabom apstraktnog mišljenja ili generaliziranja da bi se nadzirali ili umanjili uznemirujući osjećaji

- Negacija - osoba rješava emocionalne sukobe, te unutarnje i vanjske stresore riječima ili ponašanjem koje je osmišljeno da negira ili da na simbolički način ispravi neprihvatljive misli, osjećaje i aktivnosti. U predmetnom istraživanju negacija je atribuirana kao negacija opažaja
- Poricanje - osoba rješava emocionalne sukobe, te unutarnje ili vanjske stresore odbijajući priznati neke bolne aspekte izvanjskog realiteta ili subjektivnog doživljaja koji su očiti drugima. U predmetnom istraživanju poricanje je atribuirano kao poricanje događaja
- Premještanje - osoba rješava emocionalne sukobe, te unutarnje i vanjske stresore prebacivanjem osjećaja ili odgovora s jednog predmeta na drugi (obično manje prijeteći), zamjenski objekt. U predmetnom istraživanju premještanje je atribuirano kao premještanje agresije
- Odvajanje osjećaja - osoba rješava emocionalne sukobe, te unutarnje ili vanjske stresore odvajanjem ideja od osjećaja koji su u početku s njima bili povezani. Osoba gubi vezu s osjećajima koji su povezani s danom idejom (npr. traumatskim događajem) dok istovremeno ostaje svjesna kognitivnih elemenata događaja (npr. opisuje ga u detalje). U predmetnom istraživanju odvajanje osjećaja atribuirano je kao izolacija kao narativno odsustvo spomena smrti
- Projektivna identifikacija - osoba rješava emocionalne sukobe, te unutrašnje ili izvanjske stresore lažnim pripisivanjem vlastitih neprihvatljivih osjećaja, osjećaja ili misli drugima. Za razliku od obične projekcije, osoba se ne odriče u potpunosti onoga što je projicirala. Umjesto toga ostaje svjesna svojih vlastitih emocija ili poriva, ali ih pogrešno interpretira kao opravdane reakcije na druge osobe. Ne tako rijetko, osoba izaziva u drugima one iste osjećaje koje je u početku pogrešno pripisala tim osobama, te je na taj način kasnije teško razjasniti tko je kome što učinio
- Sublimacija - osoba rješava emocionalne sukobe, te unutarnje i izvanjske stresore mijenjajući potencijalno neprilagođene osjećaje ili porive u socijalno prihvatljive oblike ponašanja

B. Subjektivno uočeni specifični načini sučeljavanja (*coping strategies*) koji se mogu naći pri ispitivanju psihičkog statusa majke prema DSM IV (9) bili su sljedeći:

- *Acting out* - osoba rješava emocionalne sukobe, te unutarnje ili izvanjske stresore aktivnošću, a ne razmišljanjem i osjećajima. U predmetnom istraživanju acting out atribuiran je kao motoričko agiranje
- Autističko maštanje - osoba rješava emocionalne sukobe, te unutarnje i izvanjske stresore pretjeranim maštanjem kao zamjenom za međuljudske kontakte, učinkovitije aktivnosti ili rješavanje problema. U predmetnom istraživanju autističko maštanje atribuirano je na dva načina i to s obzirom na majčin pokušaj da se izolira od vjesnika iz okoline i pritisaka da prihvati smrt (ovo ponašanje može se označiti kao autističko povlačenje), te drugi vid autističkog maštanja koji se odnosi na njegov sadržaj i može se označiti kao simbiotsko maštanje
- Devaluacija - osoba rješava emocionalne sukobe, te unutarnje i izvanjske stresore pripisivanjem pretjeranih negativnih kvaliteta sebi i drugima. U predmetnom istraživanju devaluacija je atribuirana kao devaluacija stvarnosti
- Disocijacija - osoba rješava emocionalne sukobe, te unutarnje i izvanjske stresore razjedinjavanjem obično povezanih funkcija svijesti, pamćenja, percepcije sebe i okoline, te senzoričko/motoričkog ponašanja. U predmetnom istraživanju disocijacija je atribuirana kao perceptivna disocijacija
- Racionalizacija - osoba rješava emocionalne sukobe, te unutarnje i izvanjske stresore skrivanjem stvarnih motiva vlastitih misli, aktivnosti ili osjećaja razrađivanjem razuvjeravajućih i umirujućih, ali netočnih objašnjenja
- Pasivna agresija - osoba rješava emocionalne sukobe, te unutarnje i izvanjske stresore posrednim i nenametljivim izražavanjem agresije prema drugima. Postoji privid otvorene suglasnosti koja prikriva skriveni otpor, mržnju i neprijateljstvo
- Povezivanje - osoba rješava emocionalne sukobe, te unutarnje i izvanjske stresore obraćanjem drugima za pomoć. Ovo uključuje dijeljenje problema s drugima, ali ne znači da se drugi smatraju krivima za nj. U predmetnom istraživanju povezivanje je atribuirano na dva načina: povezivanje majke s osobama i/ili srodnicima koji su imali ista ili slična iskustva gubitka i/ili nestanka u prošlosti, označeno kao uzajamno transgeneracijsko povezivanje i s druge strane, povezivanje majke sa osobama i/ili srodnicima koji su imali ista ili slična iskustva u sadašnjosti označeno je kao uzajamno ovovremensko povezivanje

3.5. Statistička analiza

U analizi rezultata koristili smo postupak faktorske analize da bismo definirali osnovne mehanizme obrane i mehanizme sučeljavanja koje majke koriste u sučeljavanju s gubitkom. Pošli smo od pretpostavke da među varijablama postoji linearna korelacija i da svaki izlučeni faktor nije u korelaciji s drugim. Ispitivanjem korelacijske matrice i Kaiser-Meyer-Olkinove mjere potvrđena je prikladnost prikupljenih podataka na primjenu faktorske analize. Primijenjena je analiza glavnih komponenti, gdje se na glavnoj dijagonali nalaze jedinice kao inicijalni komunaliteti. Na osnovi svojstvenih vrijednosti većih od 1, kriterija postotka objašnjenja varijance i Cattellovog dijagrama izlučena su 3 faktora zajednička mehanizmima obrane i 4 faktora zajednička načinima sučeljavanja. Izradili smo matricu faktorske strukture koja prikazuje koeficijente korelacije između izlučenih faktora i procjenjivanih varijabli (mehanizmi obrane i načini sučeljavanja). Faktorska opterećenja ukazuju na važnost svake varijable u objašnjenju pojedinog faktora. Tablica 2. pokazuje faktorsku strukturu za 9 mehanizama obrane koji se pojavljuju u svjedočanstvu majke, pripadajuće kumunalitete za svaku varijablu (h^2) i svojstvene vrijednosti ekstrahiranih faktora (EIG). Tablica 3. pokazuje faktorsku strukturu 8 načina sučeljavanja koje majke koriste u nošenju sa smrću sina, pripadajuće kumunalitete za svaku varijablu (h^2) i svojstvene vrijednosti ekstrahiranih faktora (EIG). Statistička analiza napravljena je korištenjem programskog paketa SPSS verzija 19.0 (IBM, Armonk, NY, SAD).

4. REZULTATI

Prvi problem provedenog istraživanja bio je procijeniti mehanizme obrane koje majka koristi u nošenju s gubitkom. Provedena analiza glavnih komponenti poduzeta je radi utvrđivanja primarnih mehanizama obrane koji sudjeluju u nošenju s nestankom i/ili posmrtnom identifikacijom sina.

Tablica 2. Analiza glavnih komponenti subjektivnih procjena mehanizama obrane koje majka koristi u nošenju s nestankom i/ili posmrtnom identifikacijom sina

MEHANIZMI OBRANE	**FAKTORI**			
	I	II	III	h^2***
Idealizacija objekta	-	-	0,66	0,44
Intelektualizacija	-	-	-	0,26
Negacija događaja	0,89	-	-	0,85
Poricanje	0,83	-	-	0,73
Projekcije	0,69	-	-	0,65
Premještanje agresije	0,69	-	-	0,67
Izolacija (kao narativno odsustvo spomena smrti)	-	-	0,69	0,71
Projektivna identifikacija	-	0,77	-	0,61
Sublimacija	-	0,71	-	0,7
EIG*	2,7	1,75	1,19	
%**	29,99	19,5	13,2	

**EIG - svojstvene vrijednosti*

***% - postotak objašnjene varijance rezultata*

****h^2 - komunaliteti*

Analizom glavnih komponenti mehanizama obrane izdvojena su tri faktora koji objašnjavaju 62,69% varijance:

Prvi faktor, nazvali smo faktorom održavanja primordijalnog stanja i saturiran je mehanizmima obrane usmjerenim na održavanje stanja prije nestanka osobe: negacija događaja, poricanje, projekcije i premještanje agresije. Objašnjava najveći dio ukupne varijance rezultata (29,99%) dok preostala dva faktora zajedno dijele 32,7% varijance (Tablica 2.).

Drugi faktor, može se nazvati faktor očuvanja izgubljenog objekta i saturiran je mehanizmima obrane koji su usmjereni na pokušaj internalizacije izgubljenog objekta: projektivna identifikacija kroz zaposjednuće zamjenskog objekta putem spomen svijeće i sublimacija putem groba.

Treći faktor, može se nazvati faktor negacije gubitka, saturiran je mehanizmima obrane koji bi trebali omogućiti afektivnu izolaciju i izgubljenog objekta i ožalošćenog:

izolacija koja se očituje u narativnom odsustvu spomena smrti i idealizacija izgubljenog objekta.

Procjena relativne zastupljenosti pojedinih mehanizma obrane (h^2) u ukupnoj obrambenoj aktivnosti majke pokazuje da su dominantni mehanizmi obrane koje majke koriste u nošenju s gubitkom: negacija događaja, poricanje, izolacija kao narativno odsustvo spomena smrti i sublimacija (neimanje groba). Manje korišteni mehanizmi obrane bili su: projekcija, projektivna identifikacija, idealizacija objekta i intelektualizacija (Tablica 2.).

Drugi problem provedenog istraživanja bio je procijeniti načine sučeljavanja (*coping strategies*) s gubitkom. Provedena analiza glavnih komponenti poduzeta je radi utvrđivanja primarnih načina sučeljavanja s gubitkom.

Tablica 3. Analiza glavnih komponenti subjektivnih procjena načina sučeljavanja (coping strategies) majki s nestankom i/ili posmrtnom identifikacijom sina

NAČINI SUČELJAVANJA	**FAKTORI**				
	I	II	III	IV	h^{2***}
Acting out	0,65	-	-	-	0,78
Autistično povlačenje	0,7	-	0,63	-	0,9
Simbiotsko maštanje	-0,75	-	-	-	0,83
Devaluacija stvarnosti	-	0,66	-	-	0,91
Perceptivna disocijacija	0,68	-	0,59	-	0,81
Pasivna agresija	-	0,62	-	-	0,84
Transgeneracijsko vezivanje	-	-0,63	-	-	0,53
Ovovremensko vezivanja	-	-	-	-0,66	0,8
EIG*	2,78	1,84	1,5	1,06	
%**	30,92	20,4	16,73	11,81	

**EIG - svojstvene vrijednosti*

***% - postotak objašnjene varijance rezultata*

****h^2 - komunaliteti*

Faktorskom analizom subjektivnih procjena načina sučeljavanja majki s gubitkom i/ili nestankom sina ekstrahirana su četiri faktora koji objašnjavaju 79,86% varijance. Ekstrahirani faktori su po svojoj strukturi relativno čisti bez višestrukih saturacija osim što iste varijable, autistično povlačenje i perceptivna disocijacija, čine dva faktora (prvi i treći faktor).

Prvi faktor, može se nazvati i faktorom nemogućnosti mentalizacije gubitka te je saturiran načinima sučeljavanja koji ukazuju na smanjene mogućnosti mentalizacije gubitka, u prvom redu odsustvo/nemogućnost simbiotskog maštanja, autistično povlačenje, perceptivna disocijacija i motorno agiranje/acting out.

Drugi faktor, može se nazvati faktor poništenja stvarnosti, saturiran je načinima sučeljavanja koji su usmjereni na poništenje stvarnosti: devaluacija stvarnosti, odsustvo transgeneracijskog vezivanja i pasivna agresija prema preživjelima.

Treći faktor, može se nazvati faktor iracionalne percepcije i saturiran je načinima sučeljavanja koji svojstvenim rascjepu ličnosti: autistično povlačenje i perceptivna disocijacija.

Četvrti faktor, može se nazvati faktor disocijacije stvarnosti i odnosi se na odsustvo ovovremenskog vezivanja, odnosno nepriznavanje iskustva nestanka kroz nemogoćnost vezivanja majke nestalog i/ili posmrtno identificiranog s osobama istog ili sličnog iskustva.

Faktor nemogućnosti mentalizacije gubitka i faktor poništenja stvarnosti zajedno objašnjavaju najveći dio (51,32%) ukupne varijance rezultata (Tablica 3.).

Procjena relativne zastupljenosti pojedinih načina sučeljavanja (h^2) s gubitkom, pokazuje da majke u sučeljavanju s gubitkom najviše koriste modele kao što su: devaluacije stvarnosti, autistično povlačenje, pasivna agresija prema preživjelima, perceptivna disocijacija i simbiotsko maštanje. Nešto manje prisutni modeli sučeljavanja bili su: motorno agiranje/*acting out* i nemogućnost transgeneracijskog vezivanja (Tablica 3.).

5. RASPRAVA

Mehanizmi obrane i strategije sučeljavanja koje ožalošćeni koriste u nošenju s gubitkom sina organizirani su kao faktori, a ne pojedinačni mehanizmi. To ukazuje na međuzavisnost pojedinih mehanizama obrane odnosno s druge strane, mehanizama sučeljavanja, pa možemo govoriti o tzv. nesvjesnim modelima koji dominiraju u ponašanju ožalošćene majke. Upravo razina ili količina redundance (zajedničke varijance) koju dijele prepoznati mehanizmi obrane, odnosno strategije sučeljavanje ukazuje da se izdvojene varijable koje čine pojedini faktor preklapaju u svom značenju. Postupak faktorske analize ima svoja ograničenja, tako i dobiveni zaključci koji se izvode na temelju ovog postupka (22). Subjektivnost istraživača dolazi do izražaja u odabiru tehnike kojim se izvodi faktorska analiza, u broju faktora, odabiru rotacije statističkoj značajnosti faktorskih opterećenja. Ostaje i problem pouzdanosti procjena (23). Međutim, ovaj postupak omogućava identifikaciju zajedničkih karakteristika za više varijabli i smanjivanje broja varijabli u analizi kada ih je previše, pri čemu se neke od njih „preklapaju“ jer imaju u podlozi slično značenje i ponašanje.

Tako smo postupkom analize glavnih komponenti korištenih mehanizama obrane izdvojili tri faktora koja su ukazuju da su nesvjesne obrane majke usmjerene na održavanje stanja prije nestanka sina koristeći negaciju događaja, poricanje, projekcije i premještanje agresije. One nesvjesno pokušavaju internalizirati gubitak putem projektivne identifikacije kroz zaposjednuće zamjenskog objekta, odabirom spomen svijeća (24) i nemogućnošću sublimacije (neimanje groba). Treći faktor (faktor negacije gubitka) saturiran je mehanizmima obrane koji bi trebali omogućiti afektivnu izolaciju i izgubljenog objekta i ožalošćenog: izolacija koja se očituje u narativnom odsustvu spomena smrti i idealizacija izgubljenog objekta.

Procjena relativne zastupljenosti pojedinih mehanizma obrane (h^2) u ukupnoj obrambenoj aktivnosti majke pokazuje da su dominantni mehanizmi obrane koje majke koriste u nošenju s gubitkom: negacija događaja, poricanje, izolacija kao narativno odsustvo spomena smrti i sublimacija. Manje korišteni mehanizmi obrane bili su: projekcija, projektivna identifikacija, idealizacija objekta i intelektualizacija.

Ovako grupirani mehanizmi obrane predstavljaju osnovne načine nesvjesnog ponašanja majke u pokušaju prihvaćanja nestanka sina i njegovih fragmentiranih posmrtnih ostataka. S obzirom na broj faktora „identificiranih nesvjesnih ponašanja“ u iskazima ožalošćenih majki možemo govoriti o složenom nesvjesnom procesu u kojemu je cilj zadržati stanje kakvo je bilo prije gubitka (nestanka) sina i u konačnici iznegirati gubitak. Negacija,

poricanje i izolacija mehanizmi su obrane koji ožalošćeni nesvjesno koristi za održavanje tog stanja. Negacijom i poricanjem majka sina „održava na životu“, a tu fantaziju brani izolacijom od svakoga tko pokušava prikazati to nestvarnim.

U cilju racionalizacije subjektivnih procjena načina sučeljavanja majki s gubitkom i/ili nestankom sina postupkom faktorske analize ekstrahirana su četiri faktora, koji dijele 79,86% varijance. To opet govori u prilog složenom i međuzavisnom ponašanju ožalošćenog. Ekstrahirani faktori su po svojoj strukturi relativno čisti, osim što iste varijable, autistično povlačenje i perceptivna disocijacija, saturiraju dva faktora (prvi i treći faktor). Ekstrahirani faktori ukazuju na nemogućnosti mentalizacije gubitka, u prvom redu kroz odsustvo/nemogućnost simbiotskog maštanja, autistično povlačenje, perceptivnu disocijaciju i motorno agiranje/*acting out* (25). Drugi faktor (faktor poništenja stvarnosti) saturiran je načinima sučeljavanja koji su usmjereni na poništenje stvarnosti: devaluacija stvarnosti, odsustvo transgeneracijskog vezivanja i pasivna agresija prema preživjelima. Treći faktor, saturiran je načinima sučeljavanja svojstvenim rascjepu ličnosti: autistično povlačenje i perceptivna disocijacija i nazvali smo ga faktorom iracionalne percepcije. Četvrti faktor ili faktor disocijacije stvarnosti, odnosi se na odsustvo ovovremenskog vezivanja, odnosno nepriznavanje iskustva nestanka kroz nemogoćnost vezivanja majke nestalog i/ili posmrtno identificiranog s osobama istog ili sličnog iskustva.

Procjena relativne zastupljenosti pojedinih načina sučeljavanja (h^2) u s gubitkom, pokazuje da majke u sučeljavanju s gubitkom najviše koriste modele kao što su: devaluacije stvarnosti, autistično povlačenje, pasivna agresija prema preživjelima, simbiotsko maštanje i perceptivna disocijacija (25,26). Nešto manje prisutni modeli sučeljavanja bili su motorno agiranje/acting out i nemogućnost transgeneracijskog vezivanja.

Načinima sučeljavanja majka pokušava vratiti osjećaj kontrole. U trenucima stresa, nesigurnosti i/ili potencijalne opasnosti ljudi se češće okreću magijskom mišljenju (27). Upravo magijsko mišljenje obnavlja majci osjećaj kontrole koji je izgubljen u takvim okolnostima (rat, progonstvo, nestanak sina). Disocijacija, s druge strane, predstavlja nesvjesnu vrstu obrane od emocionalnog sloma (28). Naime, odvajanjem emocija od ideje, majka se može prisjećati stvari vezanih uz sina bez emocionalnog konteksta. Takvo disocijativno iskustvo ožalošćenoj majci pomaže u sučeljavanju s gubitkom.

6. ZAKLJUČCI

Mehanizmi obrane koje ožalošćeni koriste u nošenju s gubitkom sina organizirani su kao faktori, a ne kao pojedinačni mehanizmi. Na taj su način nesvjesno organizirane i mentalne obrane ili strategije sučeljavanja s gubitkom. Tako možemo govoriti o tzv. nesvjesnim modelima koji dominiraju u ponašanju ožalošćenog.

Negacija događaja, poricanje, izolacija kao narativno odsustvo spomena smrti i sublimacija su najčešće korišteni mehanizmi obrane kod majki koje su izgubile sina. Također, devaluacije stvarnosti, autistično povlačenje, pasivna agresija prema preživjelima, simbiotsko maštanje te perceptivna disocijacija bili su prevladavajući načini sučeljavanja.

Uvažavajući ograničenja i prednosti odabranog postupka analize glavnih komponenata možemo zaključiti da je nesvjesno ponašanje majki usmjereno na održavanje/očuvanje stanja prije nestanka sina i njegove posmrtne DNK identifikacije. Mehanizmi obrane koji dominiraju nalik su obranama koje dominiraju u magijskom mišljenju, dok mentalne obrane koje majka nesvjesno koristi ukazuju na disocijaciju i nemogućnost mentalizacije gubitka sina.

7. POPIS CITIRANE LITERATURE

1. Cienfuegos AJ, Monelli C. The Testimony of Political Repression as a Therapeutic instrument. Am J Orthopsychiatry. 1983;53:43-51.
2. Kijak M, Pelento ML. Mourning in Certain Situations of Social Catastrophe. Int Rev Psycho Anal. 1986;13:463-71.
3. Jurcevic S, Allen J, Dahl S. Gender Differences in War-Related Disappearance. Croatian Experiences. Mil Med. 2007;172(4):370-75
4. Osterveis M, Solomon F, Green M. Bereavemnet Reactions, Consequences, and Care. U: Zisook S. Psycosocial Aspects of Bereavement. Washington: American Psychiatric Press; 1987. str. 3-19.
5. Bowlby J. Attachment and Loss. Loss: sadness and depression. Vol 3. London: Pimlico; 1998.
6. Bowlby J. Pathological Mourning and Childhood Mourning. J Am Psychoanal Assoc. 1963;500-41.
7. Bowlby J. Process of Mourning. Int J Psychoanal. 1961;47:14-25.
8. Parkes CM. Coping with loss. Bereavement in adult life. BMJ. 1998;316:856-9.
9. American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. Fourth Edition. Washington, DC: American Psychiatric Association Publishing; 1994.
10. American Psychiatric Association. Supplement to Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. Fifth Edition. Washington, DC: American Psychiatric Association Publishing; 2016.
11. Freud S. Tuga i melankolija. U: Metapsihologija. Eseji samostalno i pojedinačno objavljeni u periodu od 1913. do 1917 god. Beograd: MOND; 1996. str. 123-43.
12. Firth R. Tikopia ritual and belief. Boston: Beacon Press. 1967.
13. Rosenblatt PC, Walsh PR, Jackson DA. USA: Human Relations Area Files: Grief and Mourning in Cross-Cultural Perspective, 1976.
14. Rycroft C. A critical dictionary of psychoanalysis. Harmondworht: Penguin Books; 1968.
15. Vaillant GE. Adaptive mental mechanisms. Their role in a positive psychology. Am Psychol. 2000;55:89-98.
16. Folkman S. Personal Control and Stress and Coping Processes: A Theoretical Analysis. J Pers Soc Psychol. 1984;44:839-52.
17. Krech D, Crutchfield RS. Elementi psihologije. Beograd: Naučna knjiga; 1958.
18. Vesti P, Kastrup M. Psychotherapy for torture survivors. U: Basoglu M. Torture and its Consequences. Current Treatment Approaches. New York: Cambridge University Press; 1992. str. 348-62.

19. Agger I, Jensen SB. Testimony as a Ritual and Evidence in Psychotherapy for Political Refugees. J Trauma Stress. 1990;3:115-30.
20. Chaplin JP. Dictionary of psychology. New York (NY): Bantthem Doubleday Publishing Group; 1985.
21. Weber RP. Basic Content Analysis. Newbury Park London New Delhi: SAGE Publications. The International Professional Publishers; 1990.
22. Wold S, Esbensen K, Geladi P. Principal Component Analysis. Amsterdam: Elsevier Science Publishers B.V.; 1984.
23. Tucker L, Lewis C. A Reliability Coefficient For Maximum Likelihood Factor Analysis. Psychometrika. 1973; 38:1.
24. Wardi D. Spomen svijeća holokausta. Zagreb: Prosvjeta; 1998.
25. van der Kolk BA, Fisler R. Dissociation and the fragmentary nature of traumatic memories. Review and experimental confirmation. J Trauma Stress. 1995;8:505-25.
26. Cardena E. The domain of dissociation. U: Lynn SJ, Rhue JW. Dissociation: Clinical and theoretical perspectives. New York: Guilford Publications; 1994. str. 15–31.
27. Keinan G. Effects of stress and tolerance of ambiguity on magical thinking. J Pers Soc Psychol. 1994;67:48-55.
28. Jurcevic S, Urlic I, Vlastelica M. Denial and Dissociation as Coping Strategies in Mothers' Postmortem Identification of Their Sons. Am Imago. 2005;62(4):395-418.

8. SAŽETAK

Cilj istraživanja: Cilj istraživanja bio je procijeniti mehanizme obrane prisutne u svjedočanstvima majki i načine sučeljavanja koje one koriste u nošenju s nestankom i posmrtnom identifikacijom sina.

Materijali i metode: U ovom istraživanju sudjelovalo je 26 majki nestalih hrvatskih vojnika iz Osječko-baranjske županije, prosječne starosne dobi između 53 i 77 godina. Ispitanice koje su sudjelovale u istraživanju izgubile su 27 sinova (jedna je izgubila dva sina). Prosječna starosna dob nestalih osoba na koje se svjedočanstvo odnosilo bila je 26 godine (raspon godina između 21-31), 25 osoba nestalo je 1991. godine, a dvojica 1992. godine. Tijela devet osoba su pronađena i identificirana nakon 7,5 godina traženja. Devetnaest osoba, u vrijeme ispitivanja, još se uvijek vodilo nestalim. Podatci korišteni u ovom diplomskom radu prikupljani su u razdoblju od lipnja do rujna 1999. godine za potrebe istraživanja „Osobitosti procesa žalovanja za sinom nestalim u ratu i/ili posmrtno identificiranim".

U analizi sadržaja svjedočanstva koristili smo postupak faktorske analize da bismo definirali mehanizme obrane i mehanizme sučeljavanja koje majke koriste u sučeljavanju s gubitkom sina.

Rezultati: Primijenjena je analiza glavnih komponenti. Na osnovi svojstvenih vrijednosti (EIG) većih od 1, kriterija postotka objašnjenja varijance i Cattellovog dijagrama izlučena su 3 faktora zajednička mehanizmima obrane i 4 faktora zajednička načinima sučeljavanja.

Zaključci: Negacija događaja, poricanje, izolacija kao narativno odsustvo spomena smrti i sublimacija su najčešće korišteni mehanizmi obrane u majki koje su izgubile sina. Evaluacije stvarnosti, autistično povlačenje, pasivna agresija prema preživjelima, simbiotsko maštanje te perceptivna disocijacija bili su prevladavajući načini sučeljavanja s gubitkom.

9. SUMMARY

ASSESSMENT OF DEFENCE MECHANISMS THAT MOTHER USES IN COPING WITH LOSS OF HER SON

Objective: Objective of research was to assess defence mechanisms in testimonies of mothers, as well as coping strategies that they use in coping with loss and postmortal identification of their sons.

Material and Methods: Twenty six mothers of croatian soldiers from Osjecko-baranjska county participated in this research. Age of interrogated mothers was between 53 and 77 years. They lost 27 sons (one of them lost two of her sons). The average age of missing persons was 26 (spanning from 21-31), 25 persons disappeared in 1991 and two of them in 1992. Bodies of 9 missing persons were found and identified after 7,5 years of search. 19 persons, during the time of collecting these testimonies, were still missing. Data used in this research was collected from June to September of 1999. for the purposes of research „Characteristics of parent's mourning processes for disappeared sons and/or postmortal identified".

In the analysis of the content of testimonies we used factor analysis to determine defence mechanisms and coping strategies that mothers use in coping with the loss of their son.

Results: We used the analysis of main components. Based on values (EIG) greater then 1, criterion of percentage of explanation of variance and Cattell diagram 3 factos were extracted specific to defence mechanisms and 4 factors specific to coping strategies.

Conclusions: Negation, denial, isolation and sublimation were the most used defence mechanisms by mothers who lost their son. Furthermore, devaluation, autistic withdrawal, passive aggression towards the survivors, symbiotic fantasy and perceptive dissociation were prevailing coping strategies.

10. ŽIVOTOPIS

Ime i prezime: Toni Utrobičić

Datum i mjesto rođenja: 31. kolovoza 1992., Split

Državljanstvo: Hrvatsko

Adresa: Dubrovačka 12, 21 000 Split

Telefon: (+385) 91 722 8743, (+385) 21 534 777

Elektronička pošta: toni.utrobicic3@gmail.com

OBRAZOVANJE

1999. – 2007. Osnovna škola „Gripe“ u Splitu

2007. – 2011. IV. opća gimnazija u Splitu

2011. – 2012. Prirodoslovno – matematički fakultet u Splitu

2012. – 2018. Medicinski fakultet Sveučilišta u Splitu, integrirani studij Medicina

STRANI JEZICI Engleski jezik (C1)

STUDENTSKE AKTIVNOSTI

- Demonstrator na Katedri za anatomiju (2014. – 2016.)
- Demonstrator na Katedri za medicinsku biologiju (2013. – 2014.)